

KIEDY URODZIŁ SIĘ JEZUS CHRYSZTUS?

Bogusław Nowak svd

Liczni Ojcowie Kościoła (n.p. Ireneusz, Klemens z Aleksandrii, Tertulian, Orygenes, Hipolit z Rzymu, Euzebiusz, Epifanus) twierdzili, że Jezus urodził się na przełomie 3 i 2 roku p.n.e. Jednakże obecnie wielu naukowców jest przekonanych, że Jezus urodził się między 4 a 7 rokiem p.n.e. Zmiana tego przekonania nastąpiła w dziewiętnastym wieku po tym, jak Emil Schürer w swoim dziele „Historia Narodu Żydowskiego w Czasach Jezusa Chrystusa” (1897-1898) ustalił datę śmierci Heroda na 4 rok p.n.e. A Ponieważ zarówno Ewangelista Mateusz (Mt2,1), jak i Ewangelista Łukasz (Łk1,15) stwierdzają, że Jezus urodził się przed śmiercią Heroda, wyciągnięto logiczny wniosek, że Jezus nie mógł urodzić się na przełomie 3 i 2 roku p.n.e. tylko przed 4 rokiem p.n.e.

Aby powrócić do daty przyjmowanej przez wczesnych Ojców Kościoła, należałoby wykazać, że uznawana obecnie data śmierci Heroda Wielkiego nie jest absolutnie pewna, oraz że możliwe jest przyjęcie innej, a nawet, że ta inna data jest bardziej prawdopodobna niż uznawana obecnie.

Głównym źródłem informacji, które Emil Schürer użył do obliczenia roku śmierci Heroda, są dzieła napisane przez żydowskiego historyka Józefa Flawiusza (37 – 95 lub 105 n.e.) „Iudaikae archaiologia” („Dawne dzieje Izraela” znane też pod tytułem „Starożytności żydowskie”) oraz „Peri tu Iudaiku polemu” („Wojna żydowska”). Przed podjęciem analizy tych danych powinniśmy zdać sobie sprawę z tego, że Józefa Flawiusza nie używa naszego systemu liczenia lat, oraz, że w jego tekstach można odnaleźć wiele sprzeczności. Dlatego też należy podchodzić do podawanych przez niego danych z dużą ostrożnością, a także pewną rezerwą.

Na podstawie niektórych informacji, które podaje Flawiusz, można rzeczywiście dojść do wniosku, że Herod zmarł w roku 4 p.n.e. Według Falwiusza (Wojna Żydowska, I,33,8; Dawne dzieje Izraela, XVII,8,1) Herod rządził przez 37 lat od czasu, kiedy został ogłoszony królem przez Rzymian „w czasie sto osiemdziesiątej czwartej olimpiady (okres ten trwał od 1.07.41 roku p.n.e do 30.06.40 roku p.n.e), gdy konsulami byli Gnejusz Domicjusz Kalwinus po raz drugi oraz Gajusz Asinius /Azyniusz/ Pollio.”(Dawne dzieje Izraela, XIV, 14,5) Ponieważ opis ten wskazuje na rok 40 p.n.e., 37 rok rządów Heroda, a tym samym jego śmierć rzeczywiście przypada na rok 4 p.n.e.

Flawiusz stwierdza także (Wojna Żydowska, I,33,8; Dawne dzieje Izraela, XVII,8,1), że Herod rządził przed 34 lata „od zamordowania Antygona”, czyli od czasu objęcia rządów po zdobyciu Jerozolimy. Według niego (Dawne dzieje Izraela, 14, 487) zdobycie Jerozolimy miało miejsce, „kiedy konsulami w Rzymie byli Marcus Agrippa oraz Caninius Fallus, w roku sto osiemdziesiątej piątej olimpiady (okres ten trwał od 1.07.37 roku p.n.e do 30.06.36 roku przed naszą erą).” Opis ten wskazuje na rok 37 p.n.e. Także na podstawie tych danych można obliczyć, że Herod zmarł w 4 roku p.n.e.

Jednakże Józef Flawiusz podaj (Dawne dzieje Izraela, XIV,16,4) także, że zdobycie Jerozolimy przez Heroda, który walczył razem z rzymskim generałem Sosjuszem, miało miejsce dokładnie 27 lat po tym, jak inny rzymski generał Pompejusz zdobył to miasto. A ponieważ Pompejusz zdobył Jerozolimę w 63 roku p.n.e. oznacza to, że Herod zdobył to miasto w 36 roku p.n.e. Flawiusz uściśla, że Jerozolima została zdobyta „w dniu Postu”. Najprawdopodobniej ten „dzień Postu” oznacza „Dzień Pokuty”, który przypada na 10 Tiszri, w związku z czym można powiedzieć, że zdobycie Jerozolimy miało miejsce dokładnie 20 października 36 roku. p.n.e. Na podstawie obowiązującego ówczesnie systemu można przypuszczać, że pierwszy rok rządów Heroda rozpoczął się z początkiem kolejnego miesiąca Nisan w 35 roku p.n.e. Wobec tego śmierć Heroda, która nastąpiła 34 lata później przypadłaby na początek 1 roku p.n.e.

Flawiusz informuje nas (Dawne dzieje Izraela, XVII,6,4), że śmierć Heroda poprzedziło zaćmienie księżyca. Natomiast niedługo po jego śmierci miała miejsce żydowska Pascha (Wojna Żydowska 2.10; Dawne dzieje Izraela, XVII, 8,3). W okresie od 7 do 1 roku p.n.e. w Palestynie można było zaobserwować trzy całkowite i jedno częściowe zaćmienie księżyca. Pierwsze: 23 marca 5 roku p.n.e. (całkowite, 29 dni przed Paschą), drugie: 15 września 5 roku p.n.e. (całkowite, 7 miesięcy przed Paschą), trzecie: 13 marca 4 roku p.n.e. (częściowe, 29 dni przed Paschą), czwarte: 10 stycznia 1 roku p.n.e. (całkowite, 12,5 tygodni przed Paschą). Jeżeli przyjmiemy, że Herod zmarł w 4 roku p.n.e. to chodziłoby o zaćmienie księżyca z nocy 12 na 13 marca. Jednak uznanie tego zaćmienia księżyca za to, które poprzedzało śmierć Heroda tworzy pewne problemy. Okres 29 dni, jakie dzieliły zaćmienie księżyca od Paschy w roku 4 p.n.e. jest zbyt krótki, aby pomieścić wszystko, co według opisów Flawiusza (Dawne dzieje Izraela, XVII, 6,4 - 8,3) miało wydarzyć się od dnia zaćmienia księżyca, które poprzedziło śmierć Heroda, a Paschą, która miała miejsce po jego śmierci. Między innymi było to spalenie uczonych w piśmie, Judy i Mattiasa; wyjazd Heroda z Jerycha do gorących źródeł nad Morze Martwe; rozesłanie oficerów do każdego zakątka królestwa, w celu sprowadzenia prominentów żydowskich, jako zakładników do Jerycha; zabicie własnego syna Antypatia; zmiana testamentu; śmierć po pięciu dniach od zamordowania syna; uroczystości pogrzebowe Heroda, siedmiodniowa żałoba syna Archelausa, bunt przyjaciół spalonych Judy i Mattiasa itd. Uznanie zaćmienia księżyca z 10 stycznia 1 roku p.n.e. za to poprzedzające śmierć Heroda, nie stwarza takich problemów, jest bardziej naturalne i satysfakcjonujące.

Według Ewangelisty Łukasza, Jezus urodził się w roku, w którym Cezar August wydał rozporządzenie, „żeby przeprowadzić spis ludności w całym państwie”. Spis ten „odbył się wówczas, gdy wielkorządcą Syrii był Kwiryniusz.” (Łk2,1-2) Kwiryniusz był zarządcą Syrii dwukrotnie. Po raz pierwszy w okresie od 7 lub 6 roku p.n.e. do 4 roku p.n.e. Po raz drugi w okresie od 2 roku p.n.e. do 1 roku p.n.e. Cezar Augustus w wieku 76 lat napisał dzieło „Res gestie divi Augusti”, w którym opisuje swoje publiczne życie oraz własne dokonania. W dziele tym (Res gestie 35) cesarz mówi, że „w trzynastym roku bycia konsulem, senat, ekwici, oraz całą ludność Rzymu, nadali mi tytuł Pater Patriae”. Aby można było powiedzieć, że „cała ludność Rzymu” nadała cesarzowi ten tytuł musiał mieć miejsce jakiś powszechny spis, powszechna rejestracja lub złożenie przysięgi wierności, które wspomina Józef Flawiusz (Dawne dzieje Izraela, XVII, 2,4). W przypadku Augustusa „trzynasty rok bycia konsulem” to rok 2 p.n.e. Nadanie tytułu Pater Patrie odbyło się 5 lutego 2 roku p.n.e. a więc spis ludności, o którym wspomina ewangelista Łukasz musiał mieć miejsce w 3 roku p.n.e., a na pewno musiał zakończyć się przez 5 lutego 2 roku p.n.e. Dane te potwierdzają przekonanie Ojców Kościoła, że Jezus urodził się na przełomie 3 i 2 roku p.n.e. a pośrednio stwierdzają, że Herod ciągle żył na początku 2 roku p.n.e.

Ze znanego obecnie tekstu Józefa Flawiusza (Dawne dzieje Izraela, XVIII,4,6) dowiadujemy się, że jeden z trzech synów Heroda, Herod Filip panował przez 37 lat i zmarł w dwudziestym roku panowania cesarza Tyberiusza, czyli w roku 33/34 n.e. Wynikałoby z tego, że Herod Filip objął władzę na przełomie 4 i 3 roku p.n.e. Jednakże w 1995 roku Dawid W. Beyer ogłosił, że z jego osobistych badań 46 wydań dzieł Flawiusza opublikowanych przed 1700 rokiem, które posiada Muzeum Brytyjskie wynika, że we wszystkich kopiach książki Józefa Flawiusza sprzed 1544 roku nie jest napisane „w dwudziestym roku panowania cesarza Tyberiusza”, ale „w dwudziestym drugim roku panowania cesarza Tyberiusza”. Wobec tego staje się jasne, że kalkulacja, z której wynika, że Herod Filip objął władzę na przełomie 4 i 3 roku p.n.e. opiera się na błędnie kopisty, a z oryginalnego zapisu wynika, że był to przełom 2 i 1 roku p.n.e.

Powyższe argumenty wykazują, że rok 4 p.n.e. nie jest całkowicie pewny i że możliwe jest uznanie za rok śmierci Heroda rok 1 p.n.e. Konsekwentnie, powrót do daty urodzenia Jezusa, który przyjmowali Ojcowie Kościoła jest całkiem możliwy. Przyjęcie, że Jezus urodził się na przełomie 3 i 2 roku przed naszą erą przyczyniłoby się do bardziej naturalnego czytania Ewangelii. Na przykład, za powód, dla którego Maryja i Józef wybrali się do Betlejem można by było uznać właśnie ten spis z przełomu 3 i 2 roku p.n.e. W przeciwnym wypadku musielibyśmy wybierać spośród trzech pozostałych spisów, które miały miejsce w tych latach, a mianowicie 28 r.p.n.e., 8 r.p.n.e., 14 r.n.e. Następnie, zgodnie ze stwierdzeniem Ewangelisty Łukasza,

Jezus, który rozpoczął swoją działalność „w piętnastym roku rządów Tyberiusza” (Łk3,1), czyli pomiędzy sierpniem 28 roku n.e. a sierpniem 29 roku n.e. miałby rzeczywiście około trzydziestu lat (Łk3,23).

Teks został opracowany na podstawie *Handbook of Biblical Chronology* (Revised Edition; Peabody, Mass.: Hendrickson Publishers, 1998) autorstwa Jacka Finegana,

Fragmety dzieł Józefa Flawiusza użyte w powyższym tekście.

„Wydawszy rozporządzenia zmarł piątego dnia po zgładzeniu syna Antypatra, sprawując rządy trzydzieści cztery lata od zamordowania Antygona i trzydzieści siedem lat od chwili, gdy go Rzymianie mianowali królem.” (Dawne dzieje Izraela, XVII,8,1)

„Po zgładzeniu syna król żył jeszcze pięć dni i zmarł sprawując rządy, licząc od czasu stracenia Antygona, trzydzieści cztery lata, a od czasu, kiedy Rzymianie ustanowili go królem, trzydzieści siedem lat.” (Wojna Żydowska, I,33,8)

„Los ten spotkał Jerozolimę, gdy w Rzymie konsulami byli Marek Agryppa i Kaniniusz Gallus w czasie sto osiemdziesiątej piątej olimpiady, w trzecim miesiącu i w dniu Postu, jak by powtórzyły się nieszczęścia, które spotkały Żydów za czasów Pompejusza. Albowiem po dwudziestu siedmiu latach tego samego dnia znów została wzięta przez Sosjusza”. (Dawne dzieje Izraela, XIV,16,4)

„Tego to Mattiasa /Macieja/ Herod pozbawił godności arcykapłańskiej, a owego Mattiasa /Mateusza/, który był sprawcą buntu, razem z niektórymi współnikami, rozkazał żywcem spalić. Też samej nocy nastąpiło zaćmienie księżyca.” (Dawne dzieje Izraela, XVII,6,4)

„Po śmierci Heroda, który był władcą Chalcydy, Klaudiusz oddał rządy w królestwie w ręce jego bratanka Agryppy, syna Agryppy. Prokuratorem pozostałej części prowincji został po Aleksandrze Kumanus, za którego dochodziło do zamieszek i śmierć znów zbierała swoje żniwo wśród Żydów tak w Święto Przaśników zebrała się rzesza ludu w Jerozolimie, a kohorta rzymska zajęła stanowiska na dachu portyku świątyni; zawsze bowiem w święta pełni straż uzbrojony oddział z obawy, aby przy takim zbiegowisku ludzi nie wywołano jakichś rozruchów.” (Wojna żydowska, I,12,1)

„Lecz zbliżało się w owym czasie święto, w którym Żydzi podług ojczyztego obyczaju spożywają przasny chleb (święto to nazywa się Faską /Pascha/ i było ustanowione na pamiątkę wyjścia z Egiptu). Obchodzą je ze szczególną radością i, jak nakazuje obyczaj, na ofiarę zabijają. o wiele więcej zwierząt niż w inne święto, a ściągają na te uroczystość wielkie mnóstwo ludzi z całego kraju i nawet obcych terenów. Także buntownicy oplakujący śmierć swych uczonych w piśmie, Judy i Mattiasa /Mateusza/, zebrali się w świątyni i mieli żywności pod dostatkiem, gdyż podżegacze ci nie wstydzieli się zebrać jej u innych.” (Dawne dzieje Izraela, , XVII, 8,3)

„Była zaś wtenczas w Judei sekta, której wyznawcy szczylicili się ścisłym przestrzeganiem obyczajów i praw ojczyznych. Podawali się za umiłowanych przez Boga i pozyskali sobie wspomniane kobiety. Nazywali się Faryzeuszami i mogli być wielką podporą dla króla. Byli to ludzie przebiegli, gotowi stanąć do otwartej walki i zdolni wiele szkody wyrządzić. Gdy cały naród żydowski złożył przysięgę wierności Cezarowi i swemu królowi, oni tylko, a było ich ponad sześć tysięcy, przysięgi odmówili. Herod za to ukarał ich grzywną, którą zapłaciła za nich żona Ferorasa.” (Dawne dzieje Izraela., XVII, 2,4)

„W owym czasie, w dwudziestym roku panowania Tyberiusza, zmarł także brat Heroda, Filip, który przez trzydzieści siedem lat sprawował zarząd nad Trachonem /Trachonitis/, Gaulanitis oraz Batanają /Bataneą/.” (Dawne dzieje Izraela, XVIII,4,6)